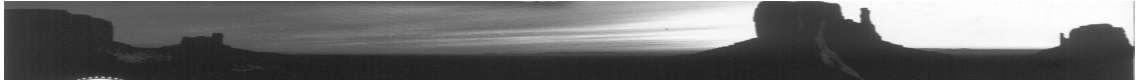

Coses de cinema.

El *western* a Torroella

Durant la darrera Fira de Sant Andreu, els dies 28, 29 i 30 de novembre del 2003, es va projectar a la magna pantalla del Cinema Montgrí *Open range*, una pel·lícula dirigida i interpretada per Kevin Costner, el darrer *western*, pel·lícula de l'Oest americà, que mundialment s'havia acabat d'estrenar (en el moment de redactar aquestes ratlles). Ha estat el darrer episodi que hem pogut veure d'aquest popular gènere cinematogràfic, actualment en decadència, però que durant prop d'un segle ha estat un dels predilectes dels aficionats al cinema i que sens dubte ha marcat moltes generacions. Recordem com de petits tots jugàvem a indis i cavallers imitant aquells vaquers herois que el diumenge havíem vist a la pantalla.

Els inicis

Tot va començar l'any 1903 quan Edwing S. Potter va rodar *Assalt i robatori d'un tren* que és el primer *western* del qual es té notícia. Ja el 1894 amb el kinoscopi d'Edison s'havien donat a conèixer algunes imatges de Buffalo Bill Cody, aleshores coronel, que desfilava al cap d'un espectacle sobre el Far West. En aquells inicis del *western*, els darrers homes de l'Oest es barrejaven amb els primers cineastes. Tot això passava entretant Bud Cassidy i Sundance Kid encara assaltaven el ferrocarril.

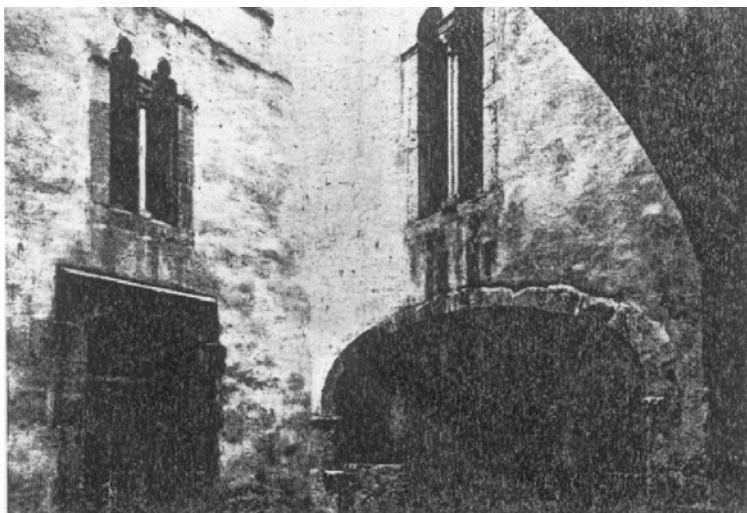
A finals del segle XIX la companyia Biograph feia que els seus operadors filmessin els autèntics cowboys galopant pels grans prats amb el bestiar. Tot plegat era l'indici de quelcom que hom es va adonar que podia ser la cançó de gesta de la cultura americana.

Al cap de pocs anys, un dels primers mestres creadors del llenguatge cinematogràfic, David W. Griffith, estructurava, donant dramatisme i sentit polític, una sèrie de *westerns* com *La batalla* (1911), *La matanza* (1912) i, sobretot, *El nacimiento de una nación* (1914) que, malgrat la seva ideologia feixista (glorifica el Ku Klux Klan), codificaria el gènere i el llenguatge cinematogràfic.

Els inicis del cinema a Torroella

No tenim coneixement de quan va arribar el *western* a Torroella. Possiblement a les sessions de cinema que es van començar a fer a les precàries sales del carrer de l'Hospital, als baixos de can Ramir Marquès o al local anomenat Foment, portat per l'Eduard Bataller i l'Anselm Caselles, algun dia s'hi va projectar *Assalt i robatori d'un tren*, o alguna de les pel·lícules d'en Griffith. El que sí es pot assegurar és que el gènere devia caure molt bé entre els pagesos de la vila que s'entusiasmaven veient els cowboys cavalcant al damunt d'àgils cavalls conduint ramats immensos de bestiar a través dels grans prats. Recordo com anys més tard, ja pels anys cinquanta, el meu avi solia assistir

a les sessions de cinema de Can Coll i quan gaudia més era quan feien una pel·lícula de l'Oest. Un títol que el va entusiasmar va ser *El triunfo de Buffalo Bill*, el dia de Cap d'Any de l'any 1956. Suposo, doncs, que els primers torroellencs que van poder fruir d'un western, com a bons pagesos i ramaders, també, com el meu avi, van extasiar-se veient trotar cavalls i cavallers juntament amb els bous i les vaques, els indis i els lladres de bestiar.

Pati de la casa Llobregat. En el solar que ocupava aquest edifici fou aixecat el Cinema Montgrí, l'any 1927.

Al cap de pocs anys, quan tant el teatre Jou (després Cèntric Cine), com al Saló Coll (després Cine Teatre Coll, però popularment conegut sempre com a Can Coll) van iniciar les sessions de cinema -aleshores encara mut- les gran pel·lícules del moment arribaren a aquestes pantalles. A partir de l'any 1921 es van poder veure els primers westerns del que seria el mestre del gènere: John Ford. Aquest gran director de cinema, quan un dia un tribunal li va demanar que es presentés, ho va fer així: "Em dic John Ford i faig pel·lícules de l'Oest". Testimonis orals ens van manifestar fa uns nou anys que recordaven haver vist a Can Coll la pel·lícula de Ford *El caballo de hierro* (1924), un film magistral que tractava de la unió de l'Atlàntic amb el Pacífic a través de la via fèrria.

El cinema sonor

El 6 d'octubre de 1927 es va presentar la primera pel·lícula amb so de la història, *The jazz singer* (El cantant de jazz). Això va fer perdre una part del favor del públic cap al western, que depenia més de l'acció que de la teatralitat dels diàlegs o les cançons que amb el so es podien introduir. Així, al començament va ser més un subgènere dirigit cap a espectadors no pensants o bé cap a un públic juvenil. Tot plegat va propiciar l'aparició a la pantalla de personatges justiciers com Hapalong Cassidy i especialment el famós heroi del cinema mut Tom Mix.

És coneguda l'anècdota torroellenca que el Cine Teatre Coll va ser testimoni d'una sessió sonora, abans que aquesta tècnica fos inventada i introduïda al cinema, per la intervenció d'en Paquetilla i el seu bombo que, situat darrere la pantalla, simulava amb cops de bombo els trets dels canons a la pel·lícula *La Batalla*. Però no fou fins que el Cinema Montgrí, durant la Festa Major de l'any 1931, amb la projecció de la pel·lícula *El desfile del amor* va inaugurar les seves instal·lacions sonores, quan definitivament el sonor es va donar a conèixer a la nostra vila.

El primer western transcendent que podem referenciar amb data d'estrena a la pantalla del Cinema Montgrí és *La ciudad sin ley*, una pel·lícula de Howard Hawks sobre la febre de l'or a Califòrnia, interpretada per Edward G. Robinson, Miriam Hopkins i Joel Mc Crea, que es va estrenar en aquest cinema el dia 21 de juny de 1936, un mes abans d'esclatar la guerra.

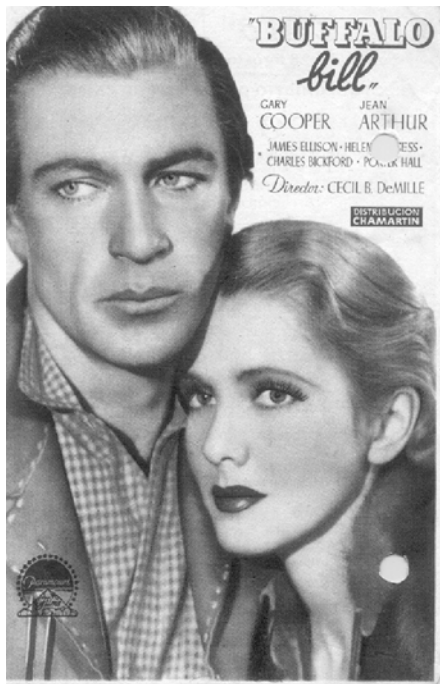

La ciudad sin ley. Es va estrenar al Cinema Montgrí un mes abans d'esclatar la guerra.

Encara que aquest fou un film notable, fins aleshores el western no havia arrelat com un gènere seriós i valorat. S'hauria d'esperar que un realitzador de la Paramount, Cecil B. De Mille, rodés un extraordinari film: *Buffalo Bill* (1936), amb Gary Cooper, o John Ford descobrís el seu actor predilecte, John Wayne, i el paisatge que millor representaria l'esperit del western, el Monument Valley, amb la pel·lícula *La diligencia* (1939).

L'estrena d'aquestes pel·lícules arribà en un mal moment històric per a les pantalles espanyoles ja que, primer la Guerra Civil, després la guerra europea i la censura franquista, sobretot a causa de l'opció proalemanya del govern del general Franco a principis dels quaranta, féu que durant prop de sis anys les estrenes americanes no arribessin a les nostres pantalles o ho fessin amb molt de retard.

Buffalo Bill es va estrenar al Cinema Montgrí el 1944, any que potser també a Torroella s'estrenaria *La diligencia*, tot i que no hem trobat cap referència que ho confirmi.

Cinema Montgrí

Lunes, día 28 agosto 1944. - Tarde y noche.

Extraordinario programa de estrenos

LA ESPOSA DE PAPA

Cantadora comedia moderna de «Oro Films»

Exquisita creación de:

DANIELLE DARRIEUX - PIERRE BRASEUR

Dirección de: Henry Decoin

LA PRINCESA DURMIENTE

Deliciosos dibujos en technicolor de «Rey Soria»

¡GRAN ACONTECIMIENTO CINEMATOGRAFICO!

¡La superproducción esperada por todos!

Búffalo Bill

Espectacular super-película de aventuras «Paramount».

Soberbia interpretación de: GARY COOPER

Secundado admirablemente por:

JEAN ARTHUR - JAMES ELLISON - CH. BICKFORD

Magnífica dirección de: Cecil B. de Mille.

La fiereza de los pieles rojas frente al valor de los hombres blancos, en el marco legendario del Oeste americano de 1800. La mujer sin miedo —Jean Arthur—, despierta el amor del bizarro capitán —Gary Cooper—, en un apasionante drama de color y ambiente de emocionantes luchas.

La película de aventuras que pondrá en pie todas las emociones de la lectura de nuestra infancia. ¡Una joya de la cinematografía moderna que usted no puede dejar de ver!

Domingo próximo: EL HIJO DEL GANGSTER

MP - CARADIVALL TORROELLA DE MONTGRÍ

L'any 1939 també es va realitzar un altre western que passaria a ser una de les pel·lícules més celebrades de tota la història del cinema: *Lo que el viento se llevó* de Victor Fleming, la qual no es va arribar a estrenar a Torroella fins el dia 23 de novembre de 1952 a la pantalla del Centro Cine.

La mítica pel·lícula *Lo que el viento se llevó* va tardar prop de 13 anys a estrenar-se a Torroella.

La consolidació del món del western. Anys quaranta

El anys quaranta foren l'edat d'or del western. Tots els grans cineastes comencen a interessar-se pel gènere i així el western es consolida i defineix el seu univers. William Wyler va fer *El forastero* (1940); Michael Curtiz, *Camino de Santa fe* (1940); Raoul Walsh, *Murieron con las botas puestas* (1941); King Vidor, *Duelo al sol*. A totes elles ja hi trobem allò que seria considerat com l'univers del western.

Seria com un codi, com una regla obligatòria comuna a la majoria de les pel·lícules de l'Oest: grans panoràmiques que mostraven majestuosos paisatges, espectaculars cavalcades, els herois bons i els dolents, la dona sensible enmig de la brutalitat

masculina, l'honor, l'amistat i també la poca fidelitat històrica. La història és el que menys interessa, ja que el western es nodreix de llegenda.

John Ford es va consolidar com el gran mestre del gènere després de la guerra. El 1946 va estrenar *Pasión de los fuertes*, possiblement la millor pel·lícula que s'ha fet sobre el famós duel a l'OK corral, que va enfrontar els germans Earp i el dentista Doc Holliday contra els germans Clanton. Poc després faria la famosa trilogia sobre la cavalleria *Fort Apache* (1948), *La legión invencible* (1949) i *Río Grande* (1950). També agafant el nom de riu, un altre mestre del cinema, Howard Hawks, faria la seva primera pel·lícula posant per títol el nom de riu. Fou una obra mestra interpretada per John Wayne i Montgomery Clift que es va titular *Río Rojo* (1948). Anys després Hawks faria *Río de sangre* (1952), *Río Bravo* (1959) i *Río Lobo* (1970).

En acabar la Guerra Mundial van entrar moltes pel·lícules americanes fetes en anys anteriors, com els westerns *El Forastero* o *Camino de Santa Fe*.

El cinema dels anys quaranta a Torroella

L'any 1944 va arribar a Torroella la primera pel·lícula en color. Va ser *El Barón Munchausen* de Josef von Baky, una producció alemanya del 1943. Això donaria entrada a millorar l'espectacularitat de les pel·lícules de l'Oest. Es pot dir que fou a partir de l'any 1944 quan a Torroella va començar a arribar una gran allau de pel·lícules americanes que convertiren el cinema en l'espectacle preferit dels torroellencs, estartidencs i gent de les rodalies. Títols antics i recents arribaven sense parar, la qual cosa feia que les sales de cinema, diumenge rere diumenge, quedessin abarrotades.

Els grans westerns no hi podien faltar i ja la gent d'aquí identificava John Wayne com el seu cavaller predilecte, sense oblidar els altres grans actors que s'apuntaren a fer el paper de xèrif, pioner, cowboy, pistoler, indi, militar. Actors com Gary Cooper, Errol Flynn, Henry Fonda, Cark Gable, Joel McCrea, Tyrone Power, Gregory Peck, James Steward, Victor Mature, Burt Lancaster, Kirk Douglas, Antony Quin, Richard Widmark, etc. van aportar grans personatges al gènere.

A finals dels quaranta tothom sabia que a l'Oest, malgrat ser una terra sense llei, no es podia disparar a ningú per l'esquena, els indis mai ataquen de nit; el whisky, fes calor o fes fred, era l'única beguda; robar un cavall podia ser motiu de força; la reputació d'un home es mesurava per la rapidesa a treure el revòlver i la d'una dona per la seva

bellesa. Aquest era el codi i l'univers del *western* i això, conscientment o inconscientment, tots els espectadors de Torroella ho sabien.

Després de la Guerra Civil, el local de Can Coll no va obrir com a sala de cinema, només s'hi feia ball i algun espectacle. El Cinema Cèntric va canviar de nom i passà a ser el Centro Cine. Aquest, propietat de la família Mascort Galibern i Mercader Galibern, junt amb el Cinema Montgrí, propietat de la família Capellà, van ser durant aquesta dècada els dos grans cinemes de Torroella, enfrontats en una dura competència.

Durant aquests anys s'estrenaren grans *westerns* com *Camino de Santa fe* de Michael Curtiz, *Tierra de audaces* de Henry King, *Aventuras de Buffalo Bill* de William A. Wellman, al Cinema Montgrí, o *El forastero* de William Wyler, *California* de William McGann, *Oro amor y sangre* de Michael Curtiz, *Una nación en marcha* de Frank Lloyd i *Fort Apache* de John Ford, al Centro Cine. Aquests darrers anys les estrenes arribaven amb molta més puntualitat; *Fort Apache*, per exemple, va ser produïda l'any 1948 i es va projectar a la pantalla del Centro el dia 26 d'agost del 1949, durant la Festa Major.

Anys cinquanta. El gran espectacle

Un dels avenços tècnics que va afavorir el *western* fou l'aparició del cinemascop. Amb la utilització de lents anamòrfiques s'aconseguia eixamplar la pantalla i donar major espectacularitat a les imatges. Els majestuosos paisatges, les persecucions i lluites a cavall, la immensitat de les terres llunyanes, els rius, les muntanyes, els grans prats, elements tan propis de les pel·lícules de l'Oest podien arribar al seu màxim esplendor amb les noves pantalles.

La primera pantalla de cinemascop que es va instal·lar als cinemes de Torroella va ser la de Can Coll. Es va inaugurar el dia 3 de març de 1956 amb la pel·lícula de la Marilyn Monroe *Como casarse con un millonario*. Tot i que aquesta modernització va suposar un extraordinari contracte de grans títols amb la Fox, no va ser fins al cap d'uns mesos que es va projectar un *western*. Aquest va ser *Lanza rota*, d'Edward Dmytryk, pel·lícula interpretada per Spencer Tracy, que es va estrenar el novembre d'aquell any.

No havien passat sis mesos des que Can Coll s'havien posat com a capdavanters en la tècnica de la projecció cinematogràfica, que el Cinema Montgrí inaugurava les reformes de la seva magnífica sala de cinema amb la presentació de la seva nova gran pantalla, una de les millors de les comarques gironines, i l'estrena de dues màquines de projectar noves, marca Ossa, el dia 18 de desembre d'aquell mateix any. L'estrena de la gran pantalla es va fer amb la projecció de dos espectaculars *westerns*. Fou per la Festa Major de l'any 56 que el Cinema va obrir les cortines (les mateixes que encara avui s'obren), perquè a la seva gran i blanca pantalla es reflectissin les espectaculars imatges de *Pacto de honor*, d'André de Toth, amb Kirk Douglas, i *El hombre de Kentucky*, de Burt Lancaster (director i intèrpret).

Pacto de honor va servir per estrenar la gran pantalla de cinemascop del Cinema Montgrí durant la Festa Major de l'any 1956.

Raíces profundas va tenir un gran èxit a Can Coll quan es va estrenar el dia 16 de gener de 1955.

La dècada dels cinquanta fou la de la maduresa del western. Tots els grans mestres del cinema clàssic s'atreviren amb el gènere i aconseguiren grans obres mestres, amb títols ja mítics a la història del setè art. Cecil B de Mille ens explicava la història del ferrocarril a *Union Pacífic*, estrenada al Centro Cine el 4 d'octubre de 1953; Delmer Davis es va posar al costat dels indis a *Flecha rota* (1950); també ho va fer George Sherman amb *El piel roja* (Centro Cine, 17 d'agost de 1952); Fred Zinneman i Nicholas Ray denuncien la inquisició maccarthista a través d'un xèrif i un antic pistoler a *Solo ante el peligro* (Centro Cine, 6 d'octubre de 1955) i *Johnny Guitart* (Centro Cine, 25 de març de 1956); Antony Man fa cinc obres mestres del gènere, totes projectades al Centro Cine: *Winchester 73* (1950), *Horizontes lejanos* (1952), *Colorado Jim* (1953), *Tierras lejanas* (1955) i *El hombre de Laramie* (1955); George Stevens fa una obra memorable, *Raíces profundas* (1953), títol en castellà que va substituir l'original *Shane*, nom del

misteriós heroi protagonista, interpretat per Alan Ladd. Va ser estrenada a Can Coll el dia 16 de gener de 1955.

Durant els anys cinquanta al Centro Cine es van projectar un bon nombre de westerns de qualitat. Entre ells els d'Anthony Mann.

L'any 1956, John Ford va fer la pel·lícula que per a Steven Spielberg és la millor pel·lícula que mai s'hagi fet: *Centauros del desierto* (*The Searchers*), amb John Wayne, Jeffrey Hunter i Natalie Wood, que es va estrenar al Centro Cine l'any 1960. Sens dubte és un dels millors westerns de John Ford i un dels títols mítics del gènere.

L'any 1958, molts torroellencs i estartidencs van poder veure, i alguns conèixer personalment, un dels actors secundaris mítics de les pel·lícules de John Ford, Victor McLaglen (*Fort Apache*, *El hombre tranquilo*, *La legión invencible*, etc.), que va passar una temporada a l'Estartit rodant la producció anglesa *Sea fury*, dirigida per Cy Enfield, al costat d'Stanley Baker i Luciana Paluzzi. Aquesta pel·lícula no va arribar a estrenar-se mai a les nostres pantalles.

Durant la dècada dels cinquanta el Cinema Montgrí, tot i la forta competència, es va refermar com a cinema capdavanter dels tres de Torroella. La gent podia escollir la millor pel·lícula que durant el cap de setmana es feia, però el Cinema Montgrí tenia una clientela fixa que assegurava una entrada mínima considerable. Durant el primer any de cinemascop l'excel·lent programació de Can Coll va aconseguir una atracció del públic cap a aquesta sala, però les millors qualitats tècniques i de confortabilitat del Cinema Montgrí, van fer que aquest continués sent el local preferit dels torroellencs.

Veiem alguns westerns i el nombre d'espectadors que anaren a veure'ls al Cinema Montgrí segons els fulls de taquilla.

DATA	PEL·LÍCULA	Nbre. ESPECTADORS
4 gener 1953	<i>Viva Zapata</i>	1.260
4 abril 1953/14 març 1954	<i>RioRojo</i>	1.632
25 octubre 1953	<i>La ultima flecha</i>	875
8 novembre 1953	<i>Arizona</i>	723
19 abril 1954	<i>Tambores lejanos</i>	1.008
14 novembre 1954	<i>El desertor del Alamo</i>	737
25 desembre 1954	<i>La legión invencible</i>	728
3 abril 1955	<i>Duelo al sol</i>	1.075
13 març 1955	<i>Apache</i>	608
27 març 1955	<i>Fort Bravo</i>	687
1 maig 1955	<i>Hondo</i>	1.159

1 desembre 1955	Veracruz	1.624
1 abril 1956/ 25 novembre 1956	7 novias para 7 hermanos	2.357
27 agost 1956	El hombre de Kentucky	875

Tot això passava en una població d'escassament quatre mil habitants i amb quatre sales de cinema.

Els grans westerns de la primera meitat dels seixanta

John Sturges, que a finals dels cinquanta havia fet *El último tren de Gun Hill* i *Duelo de titanes* (1957), va fer un western mític: *Los siete magníficos* (Centro Cine, 1962); Henry Hataway, *Los 4 hijos de Katy Elder*, i John Ford, cinc de les seves millors obres: *El sargento negro* (1960), *Dos cabalgan juntos* (1960), *El hombre que mató a Liberty Valance* (1962), un episodi de *La conquista del Oeste* (1962) i *El gran combate* (1964).

Durant els anys seixanta van començar a produir-se canvis socials que conduirien al progressiu tancament de moltes sales de cinema, especialment de cinemes de poble. A Torroella, el Cine Teatre Coll va tancar definitivament les seves portes l'any 1962 i va ser enderrocat l'any 1973. En el solar que ocupava s'hi va construir un edifici de cinc plantes; ha estat l'operació urbanística més especulativa que s'ha fet en el nucli històric d'aquesta vila.

TORROELLA DE MONTGRÍ
FIESTA MAYOR 1965

CINEMA MONTGRÍ

MIÉRCOLES, 25 y JUEVES, 26: Tarde a las 6 y Noche a las 11
(La sesión de noche del MIÉRCOLES será numerada)

GRAN ACONTECIMIENTO CINEMATOGRAFICO
¡Un fabuloso territorio le entrega el secreto de su historia!
BRILLANTE, ASOMBROSA, ESPECTACULAR

Todo lo que ha visto usted en el legendario cine del Oeste, le parecerá pequeño cuando haya presenciado esta nueva y titánica versión de la marcha de un pueblo hacia su victoria. — ¡El film que hace de la emoción un espectáculo!

Ayer en Cinerama...
Hoy en Pantalla Grande para que llegue a todas partes.

(AUTORIZADO PARA TODOS LOS PUBLICOS)

METRO-GOLDWYN-MAYER + CINERAMA
presenta

LA CONQUISTA DEL OESTE

METROCOLOR®

CARROLL O'CONNOR - LEO LLOYD - PENELOPE PENHA
CAROLYN JONES - RALPH WALDEN - CHESTER FOXE
GEORGE PEREZALO - BARBERRY STREISAND
ROBERTE ROEMERLANS - ZULEY STEPHAN
ELI WALLACH - JAMES WOODS - RICHARD WIDMARK

BRAND LADDER - WALTER SHEWMAN - DAVID BRAN - ANNY DEANE
WYTHORN HAZLEY - JAMES HODGKINS - PENELOPE JAMES
LITTLE - MURRAY SHAWCHUCK - ROSS TAMBLYN

directed by JAMES H. WOODS
with HENRY HATHAWAY, JOHN FORD, GEORGE MARSHALL
executive producer BERNARD SMITH producer ALFRED NEWMAN

El Cinema Montgrí i el Centro Cine, durant la primera meitat dels seixanta, encara no van notar aquesta crisi i a les seves pantalles es van projectar els grans westerns del moment amb una notable aflluència de públic.

Cinema Montgrí

DATA	PEL·LÍCULA	Nbre. ESPECTADORS
8 abril 1962	<i>El último tren de Gun Hill</i>	813
23 setembre 1962	<i>El sheriff de Dodge City</i>	1.138
1 setembre 1963	<i>2 cabalgan juntos</i>	1.395
20 octubre 1963	<i>Fort Comanche</i>	1.123
25 desembre 1963	<i>La verdadera historia de Jesse James</i>	1.509
8 desembre 1965	<i>Rio Conchos</i>	1.028
27 març 1966	<i>Una trompeta lejana</i>	994
12 juny 1966	<i>Los 4 hijos de Katy Elder</i>	1.029

25 desembre de 1966	<i>Nevada Smith</i>	1.476
30 abril 1967	<i>4 tíos de Texas</i>	1.192
28 agost 1967	<i>La batalla de las colinas del whisky</i>	819

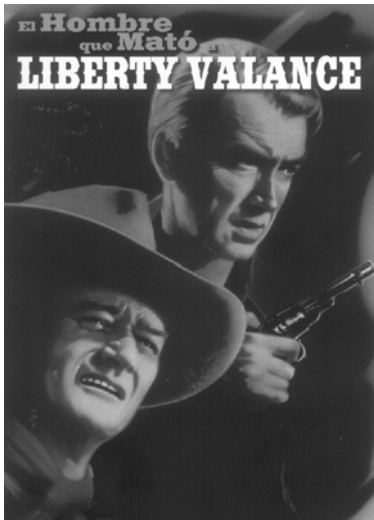
Centro Cine

DATA	PEL·LÍCULA	Nbre. ESPECTADORS
28 maig 1961	<i>El árbol del ahorcado</i>	921
27 gener 1963	<i>El rostro impenetrable</i>	840
24 febrer 1963	<i>Río Bravo</i>	755
6 abril 1963	<i>El hombre que mató a Liberty Valance</i>	949
29 setembre 1963	<i>Billy el niño</i>	819
26 desembre 1965	<i>El valle de la violencia</i>	776
2 octubre 1966	<i>Mayor Dundee</i>	850
26 agost 1968	<i>Los profesionales</i>	1.670
25 desembre 1968	<i>La cabalgata de los malditos</i>	789

El 29 de juny de 1967 es va estrenar al Cinema Montgrí, amb assistència de 563 espectadors, *Por un puñado de dólares*, la primera pel·lícula de Sergio Leone, que donaria un cert prestigi a una varietat del western denominada *spaguetti western*. El desert d'Almeria fou l'escenari que va substituir els deserts d'Arizona en tota aquella sèrie de pel·lícules europees de l'Oest, generalment coproduccions italoespanyoles. També al Cinema Montgrí es va estrenar la segona pel·lícula de Sergio Leone el dia 19 de novembre de 1967; es deia *La muerte tenía un precio*. Amb ella es consagrava un actor que després resultaria un dels grans directors del cinema actual, Clint Eastwood. L'assistència fou de 1.082 espectadors. La tercera de les pel·lícules de Leone es va estrenar al Centro Cine. El seu nom va ser *El bueno, el feo y el malo*. Els dies 18 i 19 de gener de 1968 van anar 923 persones a veure aquesta entretinguda obra.

El crepuscle del *western* i la crisi dels cinemes de poble

El hombre que mató a Liberty Valance de John Ford és la pel·lícula que va marcar el començament del western anomenat crepuscular. Els dos protagonistes principals de la pel·lícula, James Stewart i John Wayne, interpretaven dos personatges que clarament reflectien el canvi que s'acostava. Stewart portava la raó de la paraula i la llei. Era la modernitat, volia imposar la civilització dels nous temps. Wayne era l'exemple dels vells temps que morien, quan la justícia i la raó sortia de la força bruta de les pistoles. Aquest personatge ja no tindria cabuda en aquesta nova societat. L'Oest deixava de ser salvatge i ja no hi havia lloc per aquells darrers pistolers. Malgrat això, el senador Ramson (James Stewart) acabarà sent més recordat i admirat pel fet de ser l'home que va matar Liberty Valance, que a més no era cert, que per la seva brillant carrera política. Però no importa; tal com diu el periodista director del diari local en assabentar-se de la veritat: "Això és l'Oest i quan els fets es converteixen en llegenda, no és bo imprimir-los".

El hombre que mató a Liberty Valance de John Ford és un dels millors westerns d'aquest autor i un bon exemple de western crepuscular. Es va estrenar al Centro Cine el dia 6 d'abril de 1963, amb 949 espectadors.

Sam Peckinpah va ser el gran mestre del western crepuscular. Ha estat un dels darrers grans directors del cinema de l'Oest. Però totes les seves pel·lícules ja ens mostren aquest món de perdedors. Un món que mor amb els darrers herois. Primer amb *Duelo en la alta sierra*, projectada al Cinema Montgrí el 19 de gener de 1964, i finalment amb *Grupo salvaje*, que va ser projectada per darrera vegada en una sessió organitzada pel Cine Club Torroellenc el dia en què es van projectar vuit hores seguides de westerns. Sam Peckinpah ens mostrà que era el darrer gran poeta del Far West. La simbologia de la mort d'aquells *outsiders* la va posar el mateix Peckinpah a la pel·lícula *La leyenda de Cable Hogue*, on aquest, un vell pioner de l'Oest, moria atropellat per un automòbil.

Encara John Ford va tenir temps de fer el seu gran homenatge als indis, a tots aquells pells roges que havien mort a les seves pel·lícules. *Cheyenne autumn* (1964), que aquí es titulà *El gran combate*, va ser la pel·lícula de la reivindicació de les injustícies fetes al poble indígena; la denúncia d'un gran extermini.

El crepuscle del western va venir de la mà de la crisi dels cinemes de poble. A l'Oest va arribar el tren i la civilització. Aquí va arribar la televisió i la facilitat de desplaçament amb cotxe. Tot plegat va suposar l'agonia de la majoria dels cinemes de poble que desaparegueren o foren substituïts per les impersonals multisales.

El Centro Cine va tancar les seves portes l'any 1979 i el Cinema Montgrí es va salvar per la valentia de l'Ajuntament del municipi que el va comprar i va evitar així que es tanquessin les portes d'aquest local emblemàtic, quan ja els seus propietaris no podien aguantar més les pèrdues que el negoci de fer cine els suposava. Com la majoria dels westerns, el Cinema Montgrí, després de les dificultats, acabava amb un final feliç.

La darrera etapa

El dia 12 d'octubre de 1985 començaren les sessions de cinema com a local municipal. Aleshores ja no era moda fer westerns. Les noves generacions ja no jugaven a indis i cavallers, sinó a herois de l'espai i això és el que s'oferia a la pantalla. Fou l'època de *La guerra de les Galàxies*, d'*ET*, dels *Aliens*. Les grans cavalcades pel Monument Valley eren substituïdes pels viatges interplanetaris amb majestuoses naus espacials.

Tot i que el Cinema Montgrí, en començar a ser gestionat pel Patronat Municipal de Cinema i el Cine Club Torroellenc, va reeixir en relació amb els darrers anys setanta i principis dels vuitanta, ja no era el mateix dels anys gloriosos. Les mil i escaig de persones que anaven a veure un bon western es convertiren en quatre-centes o cinc-centes com a màxim. Però el cinema continuava a casa nostra.

El western tampoc s'acabà del tot. Al Cinema Montgrí hem pogut veure *El jinete pálido*, de Clint Eastwood (1986); *Silverado*, de Lawrence Kasdan (1985); l'oscaritzada *Bailando con lobos*, de Kevin Kostner (1991); *Wyatt Earp*, de Lawrence Kasdan (1994); *Tombstone*, de George Pasconmatos (1994). Però, per sobre de tots aquests títols i en la línia dels grans westerns, sobresurt l'obra mestra del darrer autor clàssic de Hollywood; *Sin perdón* (1992) de Clint Eastwood, que també va ser premiada amb quatre Òscar. La darrera pel·lícula de western clàssic que s'ha vist al Cinema Montgrí ha estat *Open Range* (2003) de Kevin Kostner, un valuós western, fet segons els canons clàssics de les bones pel·lícules de l'Oest. A la seva estrena, hi van assistir només 370 espectadors.

Open range, de Kevin Costner, és el darrer gran western que s'ha vist al Cinema Montgrí. Fira de Sant Andreu de 2003.

Cloenda

Ha estat el western, aquest gènere cinematogràfic per excel·lència, durant aquests 101 anys, valorat justament pels aficionats al cinema? O ha estat considerat un gènere inferior, només valorat per aquells que cercaven en el cinema passar l'estona amb l'acció que aquest tipus de pel·lícules tenia assegurada?

Sens dubte que els torroellencs, com la majoria dels espectadors d'altres llocs, reconeixen que en el cinema de l'Oest s'han fet coses bones i coses dolentes. S'han fet moltes obres mestres, però també moltes obres intranscendents. Al cap dels anys, amb la perspectiva del temps, s'han destacat tota una sèrie de valors que potser en el seu moment no van ser suficientment valorats, especialment pels joves cineastes i crítics dels anys seixanta que van arribar a considerar John Ford i John Wayne uns feixistes. Però amb el temps han sortit de la incomprensió per passar a ser una llegenda. "Les modes passen, els cineastes són oblidats, les glòries efímeres s'entelen ràpidament i John Ford roman" va escriure el director i estudiós francès Bertrand Tavernier.

El valor, l'amistat, la recerca de la justícia encara que no importi amb quins mitjans, la recerca de la llibertat, la solidaritat, la família, la solitud, conviure amb la natura, les lluites contra la tirania, el racisme, el progrés especulatiu són valors que sovint trobem en els westerns. Valors que moltes vegades no es podien expressar d'altra manera que disfressats sobre l'escenari d'aquest gènere, per passar desapercibuts de l'estricta inquisició americana (maccarthista) o de la barroera censura del franquisme. Són valors que el temps ha accentuat i que els cinemes de Torroella han plasmat en aquests més de cent anys d'història. Alguns d'ells han marcat les generacions de, com a mínim, fins als anys setanta.

Centauros del desierto (*The searches*, 1956), de John Ford ,comença i acaba amb unes imatges simbòliques semblants. Comença amb una porta que s'obre i a través d'ella es veu un genet solitari que s'acosta, és Ethan (John Wayne). Al final de la pel·lícula, per la mateixa porta, tots els personatges entren a la casa, menys Ethan, que es veu com s'allunya, solitari, fins que la porta es tanca.

És curiós que quan la llegenda de l'Oest decau, decau també la innocència del cinema clàssic. Torroella va salvar el seu darrer cinema i amb ell també la il·lusió compartida davant d'una pantalla. Esperem que també el cinema sàpiga salvar, recuperar, tornar a valorar, la llegenda de l'Oest, perquè continuï essent la fàbrica de somnis que sempre ha estat. Perquè poguem tornar a emocionar-nos com quan érem nens, veient la silueta d'un cowboy solitari allunyar-se sota el sol crepuscular del Monument Valley, sentint els acords dels Son of the Pioneers cantant *The Searches*, mentre la porta es tanca.

Jordi Bellapart i Roig